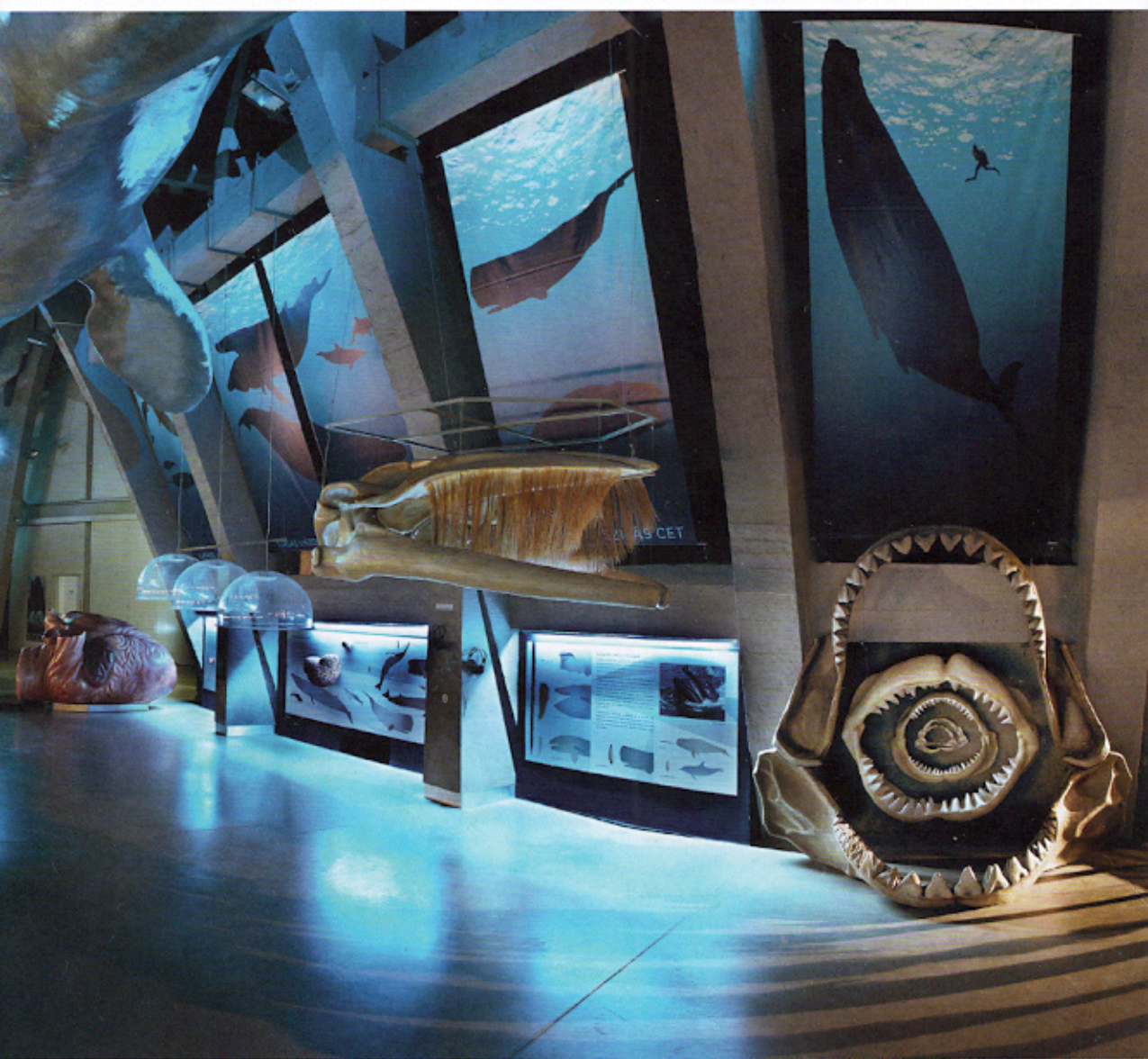

A 100 ÉVES NAGYSZIKLA ÚJ ÉLETE

Vajon hogy kerül egy 34 méteres sziklaszirt a Pesti-síkságra? Ami ráadásul a Keleti-Kárpátok Hagymás-hegységében magasodó Egyeskö „testvére”? Mióta és miért tornyosul a Városliget szélén, a vasúti vágányok és az állatkerti kifutók fölött? És vajon mit rejt a mélye?

⊕ SZÖVEG: BUGYA BRIGITTA, KÉP: SZESZTAY CSANÁD

**AZ ERDÉLYI EGYESKÖ
CSÚCSAIRÓL PONTOS
FELMÉRÉSEKET KÉSZÍTETTEK
A GEOGRÁFUSOK,**

hogy a természeti előképet
minél élethűbben tükrözze
az állatkert műsziklája

„Amikor 1994-ben az állatkertbe érkeztem, a szikla állapota annyira rossz volt, hogy a belsejében dróthálót kellett kifeszíteni, nehogy a fejünkre essenek a tönkrement sziklahéjazatból leváló fél kiló és fél mázsa közötti törmelékdarabok. A sziklabelső hiába volt hatalmas – korábban lovardaként, céllövöldeként és korszolyapályaként is működött –, nem tudtuk hasznosítani” – mondja az igazgató, Persányi Miklós.

A budapesti állatkert 100 éves, az erdélyi Egyeskövet mintázó Nagysziklája azonban ma már új látványosság helyszíne. 3000 m²-en az „Élet” köré szőtt tárlatot láthatjuk egy nem mindennapi térben.

Sziklatörténet

Az 1866-ban alapított Pesti Állatkert területét és üzemeltetését a 20. század elején vette át a főváros. Ekkorra a szerény állapotbemutató-megoldások már nem jelentettek kellő vonzerőt a városi polgárok számára, és a fenntartási gondokkal küzdő kert a bezárást fontolgatta. A millennium lázas építkezései más minőségű attrakciókkal kápráztatták el a virágzó nagyvárost, ezért a fővárosi törvényhatóság az állatkert nagyléptékű fejlesztése mellett döntött. 1909 és 1912 között gyökeres átépítés zajlott, s az élőlény-bemutató megrendezésével Lendl Adolfot bízták meg: az ő rendszertani elveket követő elképzelése egészen a rendszerváltásig meghatározta a fajok elhelyezését.

Annak érdekében, hogy az intézmény építészeti is Európa egyik legszínvonalasabb állatkertjévé lépjen elő, a magyar szecesszió meghatározó alakjai közül kimagasló építészeket – Kós Károlyt és Zrumeckzy Dezsőt – kérték fel az állatházak megtervezésére. Ráadásul lehetővé tették, hogy a tervezők előzetesen külföldi példaképeket is tanulmányozzanak.

– A székesfőváros nagyvonalú befektető volt: négymillió aranykoronát különítettek el a célra, ami ma 12–15 milliárd forintnak felel meg. Ez igen komoly összegnek számított akkor is – mondja Persányi Miklós. – Ez tette lehetővé, hogy a kor legnagyobb állatkertészeti újításának számító Hagenbeck-féle, a Hamburg-stellingeni Állatkertben

**A NAGYSZIKLA MELLETTI
RÉGI BIVALYHÁZ ÉS ZSIRÁFHÁZ**
is újra eredeti szépségében
látható a Varázshegy
projektnek köszönhetően

látott szárazárkos nagyragadozó-kifutókat és műsziklákat használó panorámabemutatókat átültethessék.

Mindez azért jelentett nagy előrelépést, mert így rácsok és ketrecek nélkül, természetesebbnek ható környezetben, ráadásul sokszor élőhely szerinti bontásban lehetett bemutatni a korábban veszedelmes fenevadnak számító, s addig kis ketrecekben szorongó állatokat.

A sziklák élethű megformálásában a Királyi Földtani Intézet is segített. Számos természeti előképet vizsgáltak meg, míg végül az erdélyi Hagymás-hegység sziklatornyos Egyeskö-csúcsát választották alapnak. E mészkőorom stilizált változata lett az óriás műszikla. Persányi Miklós a Nagyszikla hatalmas méretét is megmagyarázza:

– Magasságát alapvetően az határozta meg, hogy mekkorának kellett lennie egy biztonságosan működő víztornynak. Ugyanis ebben helyezték el az állatkert 1910-ben tervezett víztornyát, egy 50 m³-es víztartállyal. Ezt azonban sohasem töltötték fel, mert mire elkészült, ideért a vezeték víz...

MŰSZIKLA-HÁTTÉR

A hamburgi állatkertben megépült műszikláknak feltehetően azok a gerendavázból készült, majd sziklahatást keltő, ponyvával letakart építmények lehettek az előképei, melyeket vásárok alkalmával használtak a mutatóványos-előadások kulisszajaként. A már tartós szerkezetből épített, állatok bemutatását szolgáló műsziklák ugyan felbukkantak a Zürichi Állatkert rendezésének terveiben is, ám ezek nem valósultak meg. Az 1907-ben megnyitó Hamburg-stellingeni Állatkert igazgatója, Carl Hagenbeck meglátta a tervekben rejlő lehetőségeket, és felépíttette a korszak nagy állatkert-építkezéseinek mintájává váló műsziklás panorámabemutatókat. A magyar építészek tanulmányútjaik során többször érintették a hamburgi intézményt, így minden bizonnyal az ott látott példa alapján döntöttek a budapesti, mesterséges sziklahegyek megépítése mellett.

Az építészeti-szobrászati teljesítménnyel pedig még túl is szárnyalták a németországi példát. Látványban azóta is egyedül a párizsi, Vincennes-i Állatkert két évtizeddel fiatalabb műsziklája vetekszik a Nagysziklával.

TERVEK. HIS PÉTER ÉPÍTÉSZMŰTEREM

AZ ÉPÜLŐ NAGYSZIKLA
szerkezete a magyar
betonépítészeti egyik
kivételes és korai példája.
Itt még jól látszik
a betervezett 50 m³-es
vízartály helye

„HÁZ A HÁZBAN”
– avagy építkezés egy
sziklát mintázó, hatalmas
tetőszerkezet belsejében
(balra)

Kiváló betonépítmény – belső tartalom nélkül

Maga a szerkezet a korai magyar vasbeton-építészet egyik legkülönlegesebb darabja: a 4700 m² alapterületen, 38 850 m³ térfogattal és 34 m-es csúcsmagassággal megépült szikla tartószerkezete rendkívül összetett, és külső kérének kialakítása is igen változatos. A statikusok ma már túlbiztosítottak is tartanak azt a 2500 különböző vasbeton gerendát és oszlopot, melyet a sziklaformák alátámasztásához a századelőn beépítettek. A külső kérért portlandcement-rabícából alakították ki az eklektikus Budapest homlokzati díszsein edzett kőfaragó mesterek, akiknek munkáját geológusok és szobrászok segítették az élethű végeredmény érdekében.

A műszikla építését – az akkori pesti házak többségét messze meghaladó magasság, a lenyűgöző és vonzó látvány mellett – az is indokolta, hogy az állatkert kicsiny területét vizuálisan is tagolni kellett. Ezt ma is kiválóan szolgálja a két sziklaépítmény: az északi, gránittömböt mintázó Kiszikla és a mészkő- és dolomitformákat utánozó Nagyszikla. E tereptárgyak megakadályozzák, hogy az egyébként sík kert területe könnyen átlátható, átfutható legyen – megteremtik a kellő változatosságot a sétaútvonalak bejárása közben. Létüknek köszönhetően a park területét nagyobbban érezzük, hiszen több a felfedezésre váró rész.

A Nagyszikla 1912-re készült el, ám belsejének kiépítésére már nem maradt anyagi fedezet. Meghiúsult Lendl egyik nagy álma, hogy egy zoológiai múzeumot létesítsen a sziklában. A tényleges és méltó hasznosítást persze az is megakadályozta, hogy a szikla hőszigetelés nélkül épült.

A sziklafelújításra 2006 és 2008 között került sor. Ekkor – az amorf struktúra pontos felmérése után – a hálózatos repedezetségű külső kérért lőtömbös vékonybevonattal látták el, míg a tartógerendákat speciális műanyagbeton keverékkel fedték, hogy a korróziós folyamatokat megállítsák. A szerkezeti problémák leküzdése után azonban még mindig ott volt a nagy hőingás megoldatlan kérdése, melyet végül Kis Péter Építésztervező a „ház a házban” elvvel, vagyis a szikla szerkezetétől független, de azt formailag követő belső megépítésével oldott meg, míg a fűtésről a Széchenyi fürdő főlős termálhője gondoskodik. „A Széchenyi fürdő 75 °C-os vizét 45 °C-osra kell hűteni, mielőtt a medencébe engednék. A hőkülönbséget mi használjuk – 26 épületünkben. Amíg kint 0 °C feletti az idő, addig alig van szükségünk kiegészítő fűtésre” – mondja az igazgató.

**A SZIKLA BONYOLULT
TARTÓSZERKEZETE**
igazi kihívássá tette
a belső tér
kiépítését

Az Élet története – a szikla megismerésre hív

A Lendl Adolf által a sziklabeledőbe álmódott múzeum az állatkert egykori állatainak preparátumai mellett olyan egzotikus lények kitömött példányaikat is bemutatta volna, melyeket egy évszázada még nem tudtak állatkerti körülmények között életben tartani. Ráadásul akkoriban még sehol sem működött természettudományi múzeum, csak a Nemzeti Múzeumnak volt egy preparátumgyűjteménye, melynek példányaikat híres, magyar világutazók – mint Kittenberger Kálmán vagy az amerikai Vadnyugatot is megjárt Xantus János – küldték haza a múzeum számára.

Persányi Miklós azonban e százéves elképzelésen jócskán túlmutatót kívánt létrehozni.

– Minden modern állatkertnek van egy üzenete: a mi feladatunk az, hogy az embereknek – különösképp a városlakóknak – bemutassuk a természet sokféleségét és szépségét. De ezzel egy időben nem csak megismertetni akarjuk mindezt, hanem megszerettetni és a megvédésükre is megtanítani a látogatókat – gyerekeket, felnőtteket egyaránt.

Ez az üzenet az állatok kertbéli elhelyezésén is tükröződik, amely ma már a biogeográfiai elvet követve az életközösségekre, az élőhelyekre koncentrált, és ezek mentén mutatja be nemcsak őket, de még a velük élő emberi kultúrákat is. Mindemelé olyan természetvédelmi küldetés is társul, melynek

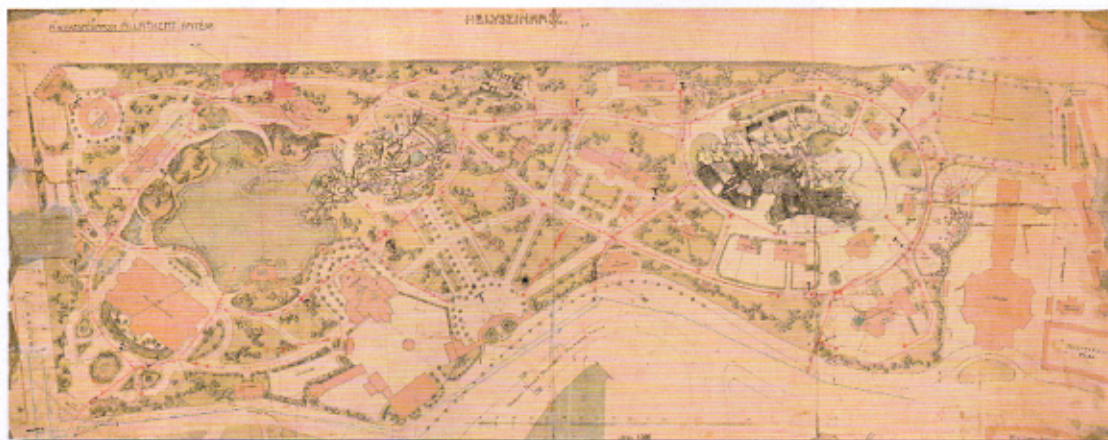
**A VARÁZSHEGY
BELSEJÉBEN**
egy interaktív
science center
az Élet történetét
meséli el

A BUDAPESTI ÁLLATKERT
1910-ben megkezdett
átépítésének helyszín-
rajzán jól láthatóak a park
fontosabb tagolóelemei:
a tó és a két műszikla

részét képezi a kipusztulófélben levő állatfajok megőrzése (természetvédelmi tenyésztőmunkával és visszatelepítéssel), valamint természetvédelmi programok közvetlen támogatása is.

E tevékenységhez minden itteni kiállításnak és programnak kapcsolódnia kell, a Nagysziklából lett Varázshegyben bemutatott anyagnak is. Így itt az Élet múltjával, jelenével és jövőjével találkozunk – ám merev határok helyett történetmeséléssel, sok egymáshoz kapcsolódó epizóddal a létformákról. Így tartalmazza egyszerre egy természettudományi múzeum, egy interaktív „science center” és egy multiplexmozi sajátosságait. A modern kiállítási technikák mellett persze hangsúlyosan épít arra is, amiben az állatkerti helyszín jobb tud lenni bármely múzeumnál: a szakértő módon tartott és bemutatott élő állatok jelenlétére. „Úgy gondoltam, legyen a Nagyszikla egy kicsit olyan, mint egy rovarház, egy kicsit akvárium, közben pedig egy nagy rácsalóház, és keressük meg azokat a meséket, amikkel ez összeköthető. Legyen ez az Élettel kapcsolatos kuriózumok természetrajzi kabinetje, mint amilyen a 18. századi főúri kastélyokban volt látható. Ha van egy valóban nagy terünk, akkor teljesítsük be azt az álmot, hogy lássuk, érzékeljük, voltaképpen mekkora egy bálna. És ha ez a tér alkalmas arra, hogy leültessünk 300 embert, akkor csináljuk meg úgy, hogy jó legyen az állatbemutató előadások befogadására is, hiszen innen nem fognak elrepülni a sólymok a Szépművészeti Múzeum tetejére... A Varázshegy név is azt fejezi ki, hogy ez egy olyan orom, ahol szokatlan dolgok történnek: ami kicsit mese, kicsit varázslat.” ☺

NAPJAINK NAGY TERVEI

Az ország leglátogatottabb kulturális intézménye – a Fővárosi Közgyűlés döntése értelmében – 2013 elején megkapta a szomszédos Vidám Park területét, kiterjedése így 60%-kal növekedett.

– Egy Pannon Park nevű attrakció-együttest tervezünk létrehozni: ennek két része a Magyar Mesék Kertje és a Pannon Ósvadon lesz majd – festi fel az igazgató a terveket. – A Meseparkba a magyar mesék állatai kerülnek, vagyis elsősorban háziállatok és a mi éghajlatunkon honos fajok, de természetesen a sárkányokat sem fogjuk kihagyni a történetekből. Ehhez felhasználjuk a régi, műemléki játékokat, mint például a Körhintát és a János vitéz Barlangvasutat is. A Pannon Ósvadon témája a mai Budapest területén 10 millió évvel ezelőtti élet. Az ősszallatok mai rokonai kerülnek majd ide, hiszen itt egykor ősvízilovak, ősrorszarvúk, ősmányosok is éltek, de lehetőség adódik a Pannon-tenger életének bemutatására is: a tengeri sünöket, a kagylókat éppúgy ide tervezzük, mint a cápákat és a fókákat.

A tervek szerint mindez nem hagyományos állatkerti bemutatótérként működne: egy 2 hektár alapterületű biodóm építése körvonalazódik. Ebben az óriás üvegházban az elefántok például 2000 m²-es belső kifutón mozoghatnak, kialakíthatnának egy hajózható csatornát, kalandpálya épülhetne a magasban, szabaddan engedhető madarak élhetnek itt. Ötletekből tehát ma sincs hiány: már csak az a kérdés, hogy napjainkban mi tud megvalósulni a nagyszerű tervekből. Rövidesen kiderül...